

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Важливим критерієм рівня розвитку суспільства являється його ступінь цивілізованої свободи. Розвиток людини та безпечність її існування в сучасному світі висувають необхідність вирішення проблем особистої недоторканості, її правового закріплення та забезпечення, в число найважливіших потреб юридичної теорії та практики. В міжнародно-правових документах дуже часто підкреслюється, що цілісність особистості є підґрунтям для захисту всіх інших прав і свобод людини. Нормативне закріплення та захист права на цілісність особистості складає одну з найактуальніших правових потреб сучасності, що обумовлює актуальність цього питання та необхідність його дослідження.

Право на особисту недоторканність досліджували такі автори, як Бортоновська З., Головатий С., Горова О., Гуренко М., Заблоцька Л., Козюбра М., Корбцова Н., Опришко В., Рабінович П., Таранов А., Тімченко І. Але питання нормативного закріплення права на особисту недоторканність на міжнародному та вітчизняному рівні не було предметом окремого досліджування.

Вперше право на особисту недоторканність було юридично закріплено в період середніх віків. В Англії в період влади короля, за право на земельну власність та особисту недоторканність велась запекла боротьба між общинниками та баронами. Згодом, ця боротьба призвела до прийняття Великої Хартії Вільностей 1215 року, яка мала офіційно статус першої англійської Конституції та була дуже важливим для того часу нормативним документом.

Хартія складалась з 63 несистематизованих статті. Особисту недоторканність людини та недоторканність власності на землю, упорядкування діяльності королівських чиновників закріплювали правові норми, що містились в 18-20, 38, 40, 45 та інших статтях. В статті 39 Хартії було зазначено, що ні одна вільна людина не буде обездолена чи позбавлена володіння, чи ув'язнена в тюрму або заарештована.

Хартія Вільностей до сьогодні залишається не тільки одним з найважливіших пам'ятників права англійської конституційної історії, а й також одним з основних законів Великої Британії.

Ще одним важливим документом в праві Англії була Петиція про права 1628 року. В цьому документі перераховані всі статuti, які захищали підданих від короля. Петиція зводилась до основних чотирьох пунктах: 1) свавільний збір податків; 2) свавільна установа надзвичайних воєнних судів; 3) протизаконні воєнні команди; 4) особиста недоторканність англійських підданих. Що стосується останнього пункту, то в Петиції зазначалось, що ні один англійський підданий не може підвергатися арешту, взяття під варту, конфіскацію владань чи іншого покаранню без судового вироку.

В Англії в період буржуазних революцій на парламентських виборах перемогли віги. Бажаючи обмежити владу короля, вони 26 травня 1679 року приймають «Habeas corpus act» – нормативний документ, який також закріпив право на особисту недоторканність. Згідно цього акту, будь-яка особа, затримана або ув'язнена в тюрму, мала право особисто або через своїх представників звернутися до королівського суду з проханням видати приказ «Хабеас корпус», в якому наказували посадовим особам під страхом уплати крупного штрафу на користь потерпілого, а у випадку повторної непокори – звільнення з посади, на протязі трьох днів по пред'явленню приказу, доставити затриманого до суду для перевірки підстав для його арешту (ст. 2). Суд виносив рішення або про звільнення арештованого під заставу до суду, котрий буде розглядати справу по суті, або про залишення під вартою, або про повне звільнення. Особа, звільнена на підставі приказу «Хабеас корпус», не могла бути заарештована повторно з того ж приводу, під страхом штрафу, що міг бути накладений на винуватця повторного арешту.

Цей закон, прийнятий для захисту від свавільних арештів або затримань, до сьогоднішнього часу розглядається англійськими юристами, як один з основоположних законів свободи особистості в Англії.

В 1689 році був прийнятий ще один документ щодо забезпечення особистої свободи і недоторканності людини в Англії. Цей нормативний документ називався «Біль про права», який був внесений англійськими общинниками та лордами для того, щоб закріпити попередження протизаконних дій проти віри та вільностей англійського народу. В ньому вимагалось: 1) припинити незаконні

затримання та переслідування, визнати свободу вибору парламенту, свободу слова, вільного формування суду присяжних, заборону великих застав; 2) припинити дії короля, його радників, чиновників та суддів, що посягають на відміну законів, збори без санкції парламенту; 3) при відмові від престолу короля Іакова II, інші особи, що коронуються повинні дотримуватися законів і вільностей королівства Англії; 4) всі вимоги повинні бути узгоджені, оприлюднені, об'явлені та дотримані в майбутньому.

Питання про право особистої недоторканності поставало і в нормативних документах Франції. Найважливішим документом Великої французької революції, що визначив індивідуальні права людини, стала Декларація прав людини і громадянина, прийнята Національним установчий збором у 1789 році. В основу цієї Декларації покладена концепція рівноправ'я та свободи, належні кожному від народження. Природними правами людини та громадянина являлася свобода особистості, свобода слова та право на опір пригніченню. Так, в ст. 7 Декларації сказано: «Ніхто не може бути обвинувачений, затриманий або заарештований інакше, як у випадках, визначених законом і за приписаними ним формами».

У 1948 році була проголошена Загальна декларація прав людини, в якій міститься широкий перелік не тільки громадянських та політичних, але й соціально-економічних та культурних прав. Основні свободи та права, які були зазначені в цій Декларації, розглядаються в наш час переважною більшістю держав, в якості юридично зобов'язуючих договірних норм. Викладені в Декларації принципи та норми постійно розвиваються та уточнюються в процесі укладення нових міжнародних угод. Це говорить про реалістичність документа та його велике значення для розвитку міждержавних угод.

Загальна декларація прав людини 1948 року є одним з основних джерел права, служить моделлю, яка широко використовується державами для розробки окремих положень конституцій, різноманітних законів та документів стосовно прав людини.

Також одним з таких документів являється Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, прийнята у 1950 році. В ній відтворені основні елементи змісту права на недоторканність особистості та зафіксовані більш детально його гарантії. Стаття 5 цієї Конвенції проголошує, що кожний має право на

свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлений свободи інакше як у випадках встановлених законом.

Головною відмінною рисою цього документа від інших міжнародних договорів в області прав людини являється існування реально діючого механізму захисту декларованих Конвенцією прав за допомогою Європейського суду з прав людини. Так, будь-який громадянин Ради Європи, якій вважає, що його права та свободи, закріплені в якійсь статті Конвенції, були порушені, має можливість звернення до Європейського суду з прав людини, якщо відповідна стаття була його країною ратифікована.

На Загальній декларації прав людини, був заснований і Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий у 1966 році. Аналіз цього Пакту дозволяє нам говорити про комплексне закріплення права на особисту недоторканність. Зокрема, він закріпив слідуючи складові елементи цього права: 1) право на свободу від катувань чи жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання; 2) право на свободу від рабства; 3) право на свободу від свавільних арештів та затримань; 4) право на свободу від боргової кабали; 5) право на свободу від протизаконного позбавлення свободи.

Також в цьому документі зазначено, що всі держави повинні підтримувати загальну повагу та дотримання прав и свобод людини, приймаючи до уваги, що кожна окрема людина, має обов'язки у відношенні до інших людей та того колективу, до якого він належить, повинні добиватися підтримання та зберігання прав, визнаних в цьому Пакті (ст. 2, 10).

Останнє формальне закріплення на міжнародному рівні право особистої недоторканності отримало в Хартії основних прав Європейського Союзу, підписаній у Ниці 7 грудня 2000 року. Хартія ЄС зводить всі особисті, політичні та соціально-економічні права воедино, признає всіх їх в якості основних. В статті 3 цього документу зазначено, що кожна людина має право на фізичну недоторканність та недоторканність психіки. Окремі статті Хартії ЄС вказують на заборону дій, які становили зміст саме права на особисту недоторканність, наприклад, катування, жорстоке або принижуюче гідність поводження й покарання (ст. 4) В статті 6 цього акту закріплено право на свободу й особисту недоторканність.

Історія зародження і становлення права на особисту недоторканність свідчить про природний характер недоторканності

людини, які с часом отримало правове закріплення меж цієї недоторканності в інтересах інших людей та в інтересах недопущення незаконного фізичного та психічного впливу на недоторканність людини збоку владних державних структур. Подальший розвиток ідеї особистої недоторканності в світовому співтоваристві пов'язано з глибоким проникненням в позитивне право відродженого природного права, вираженого в системі загальноновизнаних невід'ємних прав людини, які стають правовим базисом, юридичною основою національних правових систем. Про це свідчать міжнародно-правові документи та конституції демократичних держав, прийняті в ХХ-ХХІ століттях.

Селезньов В.Є.

асистент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗБЛИЖЕННЯ НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуалізація проблем прав і свобод людини у сучасному світорозумінні – свідомство величезних перетворень духовної культури і моральності. Первинний розвиток інституту прав людини здійснювався виключно внутрішньодержавним правом. Законодавче закріплення правового статусу особи навіть в перші роки після прийняття Статуту ООН відносилось до внутрішньої компетенції держави. Нині положення кардинальним чином змінилось: права людини регулюються як внутрішнім, так і міжнародним правом. При цьому усе більш зростає роль міжнародного права, що виражається, по-перше, у все детальнішій розробці і конкретизації міжнародних принципів і норм, регулюючих основні права і свободи людини, які повинні дотримуватися державами, по-друге, в утворенні міжнародних органів по контролю над виконанням державами узятих ними на себе зобов'язань.

Одним із процесів, що сприяють формуванню нової системи міжнародних відносин, є регіональна інтеграція національних держав. І тут в першу чергу мова йде про об'єднувану Європі.

На самому початку європейської інтеграції йшлося переважно про економічне та технічне співробітництво. Але вже в ході останніх десятиліть розпочато будівництво політичного союзу;